

snoubencem způsobem **přímým a hlavním**. Omyl se musí vztahovat ke kvalitě spolupartnera: tato kvalita se musí vztahovat ke schopnostem psychickým, fyzickým a sociálním, přičemž nemusí být kvalifikující konkrétní osobu, jelikož *illa identificans redundans in errore personae* (srov. kán. 1097, § 1 CIC): prakticky se jedná o kvality, které nejsou jako takové k fyzické identifikaci oné osoby. Přirozeně kvality neboli vlastnosti o kterých hovoří kánon musí být seriózní a ne banální: prakticky kanonický zákon žádá, aby takové vlastnosti nebyly nerozumné nebo nedůležité, jelikož by pak učinily bezvýznamným samotný předmět manželského souhlasu. Kromě toho je třeba, aby tyto vlastnosti byly zamýšlené mýlícím se, jakožto **převažující nad objektem souhlasu**: skutečně mýlící se musí zamýšlet, že předpokládaná vlastnost je přítomna v druhém partnerovi, neboť jestliže by zde byla pochybnost, nejednalo by se o omyl. Tento prvek rozlišuje omyl od podmínky: v prvním případě snoubenec je přesvědčen, i když mylně, že druhý snoubenec vlastní determinující kvalitu, a proto dává souhlas k manželství; v druhém případě, naproti tomu, snoubenec si není jistý přítomností determinující kvality v osobě spolupartnera, proto pochybuje a předkládá podmínku ke složení manželského slibu. Omyl se opravdu rodí s účinným poznáním mýlícího se, že jistá vlastnost je přítomná v druhém partnerovi a právě tato vlastnost se stává bezprostředním předmětem vlastního slibu, a proto není pouze předmětem zprostředkovaným a všeobecným. Kromě toho vlastnost spolupartnera, musí být mýlícím se partnerem chtěná způsobem přímým, neboli způsobem primárním, převažujícím a hlavním, to je: vlastnost musí být bezprostředním předmětem vlastního souhlasu – znamená to, že tato vlastnost nesmí být podružná nebo akcidentální k souhlasu, ale sounáležitá s podstatou téže osoby (cfr. *coram* Stankiewicz, *diei* 24 *octobris* 1991 in: R.R.Dec. LXXXIII, p. 676/11).

2. Komentář k instrukci *Dignitas connubii* (pokrač. čl. 33-64)

PŘELOŽIL: MGR. STĚPÁN ŠTASTNÍK
advokát DCS v Brně

Caput II

Kapitola II.

DE MINISTRIS TRIBUNALIS

SOUDNÍ ÚŘEDNÍCÍ

1. DE MINISTRIS IUSTITIAE IN GENERE

1. SOUDNÍ ÚŘEDNÍCI OBECNĚ

Čl. 65

Pokus o konvalidaci

§ 1. Iudex, antequam causam acceptet et quoties cumque spem boni exitus perspicit, pastoralia media adhibeat, ut coniuges, si fieri potest, ad matrimonium forte convalidandum et ad coniugalem convictum restaurandum inducantur (can. 1676).

§ 1. Dříve než soudce přijme záležitost a kdykoli vidí naději na dobrý výsledek, použije pastoračních prostředků, aby dle možnosti byli manželé přivedeni ke zplnění manželství, pokud je možné, a k obnově manželského společenství (kán. 1676).

§ 2. Quod si hoc fieri nequit, iudex coniuges hortetur ut, omni optato

§ 2. Jestliže to není možné, je soudce povinen manžela nabádat k tomu, aby

personali postposito, veritatem facientes in caritate, sincere conspirent ad veritatem obiectivam detegendam, prout exigit ipsa natura causae matrimonialis.

§ 3. Si vero iudex animadvertit coniuges animo averso in alterutrum affici, enixe eos hortetur ut inter processum, quavis simultate vitata, comitatem, humanitatem et caritatem ad invicem servent.

nechali stranou osobní touhy, jednali pravdivě v blíženské lásce a spolu upřímně odhalili objektivní pravdu, tak jak to vyžaduje sama povaha manželské záležitosti.

§ 3. Jestliže soudce zpozoruje, že manželé mají k sobě navzájem odpor, potom je povinen je důrazně napomenout, aby se během řízení zdrželi všeho nepřátelství a aby zachovávali vzájemnou ohleduplnost, dobrotivost a shovívavost.

1. § 1 pojednává o oné povinnosti soudce, která je obecně formulována v procesním právu jako pobídka ke smírnému vyřešení sporu. Zde však nejde o vyřešení sporu, ale odnětí důvodu neplatnosti manželství platně podaného návrhu.
2. Možnost konvalidovat manželství a znovu spojit manžele má být vyzkoušena především před přijetím žaloby. Tento požadavek nemusí být splněn, pokud neexistuje žádná naděje na úspěch. Protože z žaloby vyplývají povětšinou okamžiky životní situace partnerů, bude soudce moci předem posoudit, zda existuje možnost usmíření.

Ale také v každém jiném momentu řízení je od soudce požadována pozornost v tom směru, zda přichází v úvahu zplnění manželství. Kdykoliv k tomu vidí šanci, má tuto otázku projednat s manžely.

3. Pokus o obnovení manželství odpadá, když je uplatněn neodstranitelný důvod neplatnosti, jako je nevyléčitelná impotence nebo neodstranitelná duševní choroba.
4. Právo manželů na provedení procesu neplatnosti manželství je z principu nezávislé na jejich skutečných životních poměrech. Obzvláště nesmí být požadován civilní rozvod jako předpoklad pro přijetí žaloby o neplatnost. Ovšem musí být také dán pro žaloby o neplatnost zájem na právní ochraně, což říká výslovně čl. 3, § 2 pro žaloby nekatolíků. Žalobce, který ještě nežije odděleně od svého manžela a ještě není rozveden, musí prokázat, jaké následky zamýšlí z dosažení neplatnosti manželství. Má přijatelně uvést, proč podává žalobu na neplatnost, třebaže ještě existuje soužití. Přitom je třeba uznat, pokud chce žalobce učinit civilní rozvod závislým na tom, zda má úspěch řízení o neplatnost, neboť civilní manželství je v církevním pojetí podřízeno církevnímu manželství.
5. Podle §§ 2 a 3 náleží soudci úloha objasnit povahu řízení o neplatnost manželství procesním stranám, tedy (eventuelně domnělým) manželům, a tím je motivovat ke spoluúčasti na hledání pravdy *sine ira et studio* na základě fakt. Přitom má usilovat o to, aby strany proti sobě nebojovaly, nebyly vedeny animositami, nečinily řízení polem k osobním střetům, nenechali se vést tím, zda druhému manželovi nebo druhé manželce nové uzavření manželství dopřejí, či nikoliv.

Neshodu existující mezi stranami nemůže soudce odstranit, může ji však zadržet zachováním slušnosti a respektu, při výpovědi všech ostatních může zůstat u pravdy a nechat jim postihnout tutéž spravedlnost, kterou sami očekávají.

Čl. 66

Vyloučení z úřadu soudce

§ 1. Qui causae interfuit tamquam iudex, nequit postea valide eandem causam in alia instantia tamquam iudex definire aut munus assessoris sustinere (cf. can. 1447).

§ 1. Kdo se zúčastnil projednávání záležitosti jako soudce, nemůže později platně rozhodovat tutéž záležitost v jiném stupni jako soudce nebo v ní zastávat úřad přisedícího (srov. kán. 1447).

§ 2. Qui causae interfuit tamquam defensor vinculi, promotor iustitiae, procurator, advocatus, testis aut peritus, nequit valide eandem causam in eadem vel in alia instantia tamquam iudex definire aut munus assessoris sustinere (cf. can. 1447).

§2. Kdo se zúčastnil projednávání záležitosti jako obhájce svazku, ochránce spravedlnosti, prokurátor, advokát, svědek nebo znalec, nemůže později tutéž záležitost platně rozhodovat v tomtéž nebo jiném stupni jako soudce nebo v ní zastávat úřad přisedícího (srov. kán. 1447).

1. Článek chce vyloučit, aby

- někdo ohledně téže záležitosti ve dvou různých stupních soudil nebo byl činný jako přisedící (§ 1, → níže bod 2);
- někdo byl ve vyšším stupni činný jako posuzující soudce nebo jako přisedící v téže záležitosti, v níž již předtím hrál roli (§ 2, → níže bod 3).

Obě skupiny případů mají v základu různá hlediska.

2. Rozhodnutí jednoho případu toutéž osobou ve dvou různých stupních by zhatilo smysl odvolání jako opravného prostředku. Projednání záležitosti ve vyšším stupni slouží k tomu, aby buďto jiný soudce dotčené rozhodnutí revidoval, je-li to třeba, nebo aby rozsudek eventuálně potvrdil. V každém případě zacílený přezkumný charakter druhého rozhodnutí je odstraněn, pokud přijme tatáž osoba znovu místo soudce. Zeslabeně platí tato úvaha platí pro činnost přisedícího v dalším stupni.
3. Neschopnost osob, které v předchozím stupni spolupůsobily jako obhájce svazku, ochránce spravedlnosti, prokurátor, advokát, svědek nebo znalec, nyní ve vyšším stupni tvořit rozsudek nebo být přisedícím, vyplývá pravděpodobně z uvážení konfliktu zájmů. Soudcovská nestrannost je ohrožena, pokud osoba, která doposud stála na jedné straně nebo alespoň dodávala materiál k rozhodnutí, se nyní dostane do role, která musí být neutrální, aby mohla být spravedlivá.
4. Úprava inkompatibility pro obhájce svazku a ochránce spravedlnosti, prokurátora a advokáta, svědků a znalců, je spojena s následkem neplatnosti vykonávání soudcovského úřadu.
5. Na přisedícího je klausule neplatnosti zcela nepoužitelná, avšak také u soudce je třeba následky diferencovat.

Je-li dotčen jen jeden soudce ze senátu, může v nejhorším případě být přijata napravitelná neplatnost rozsudku podle čl. 272, ^{o1}, protože soud byl potom jen podle zdání obsazen potřebným počtem soudců.

U samosoudce je otázka následků provinění proti čl. 66 stěžejí řešitelná. Literatura (blíže in MK 1447, 7) přijímá absolutní nepřislušnost soudce s následkem nenapravitelné neplatnosti rozsudku podle čl. 270, ^{o1} (kán. 1620, ^{o1}). Může se však také nahlížet jako případ čl. 270, ^{o2} (kán. 1620, ^{o2}): rozsudek je vyneseno někým, kdo neměl žádnou soudcovskou moc u soudu, od něž rozsudek vzešel. Čl.

66 nehovoří o nepříslušnosti, nýbrž o „*nequit causam tamquam iudex definire*“, tedy o vadě soudcovské moci.

6. Je otázkou, zda má být podchycen případ, že je veden v záležitosti neplatnosti manželství druhý proces o tomtéž manželství, avšak s jiným žalobním důvodem tímtež soudem, tedy v *tomtéž stupni*. Čl. 66 o tom mlčí, neboť hovoří jen o *alia instantia*. Ve skutečnosti redaktoři kán. 1447 pomýšleli jen o jiném stupni řízení, jak ukazuje redakční historie textu (srov. Comm X [1978] 250). Protože pro zákony omezující práva platí úzký výklad (srov. kán. 18), není vyloučeno, aby mohl být např. obhájce svazku u druhé žaloby o tomtéž manželství v tomtéž stupni soudcem. Druhé projednání téže záležitosti, tedy při shodě stran, žalobního důvodu a skutečností odůvodňujících neplatnost, je podle čl. 9, § 2 vyloučeno.
7. Článek by měl pro úplnost ještě poukázat na neschopnost ke službě soudce a obhájce svazku osob, které podle čl. 113, § 1 radily stranám před zahájením řízení.

Čl. 67

Podjatost

§ 1. Iudex cognoscendam ne suscipiat causam, in qua ratione consanguinitatis vel affinitatis in quolibet gradu lineae rectae et usque ad quartum gradum lineae collateralis, vel ratione tutelae et curatelaе, intimae vitae consuetudinis, magnae simultatis, vel lucri faciendi aut damni vitandi, aliquid ipsius intersit, vel in qua quaevis alia fundata suspicio acceptionis personarum in ipsum cadere possit (cf. can. 1448, § 1).

§ 1. Soudce nepřijme k projednání záležitost, na níž má nějaký zájem z důvodu pokrevního příbuzenství nebo „švagrovství“ v kterémkoliv stupni přímé linie a do čtvrtého stupně boční linie, nebo z důvodu poručnictví nebo opatrovnictví, přátelství, nepřátelství, docílení zisku nebo zabránění škodě, nebo ve které může nastat jakékoliv jiné odůvodněné podezření podjatosti jeho osoby (srov. kán. 1448, § 1).

§ 2. In iisdem adiunctis ab officio suo abstinere debent defensor vinculi, promotor iustitiae, assessor et auditor aliique tribunalis administrati (cf. can. 1448, § 2).

§ 2. Ze stejných důvodů nesmí svůj úřad vykonávat obhájce svazku, ochránce spravedlnosti, přísedící, auditor a všichni ostatní soudní úředníci (srov. kán. 1448, § 2).

1. Článek obsahuje zákaz výkonu soudcovské činnosti a současně důvod k námitce podjatosti.

Soudcem je ve smyslu § 1 posuzující soudce, ať už samosoudce nebo člen senátu. Pro soudce v dalším smyslu (přísedící, auditor) jsou přiměřeně použitelná pravidla § 2.

2. Soudci je zakázáno vykonávat svůj úřad, pokud se jeho samotného týká záležitost, kterou obdrží přidělenou. Zacíleny jsou určité věcné vztahy k procesu, který je mu předložen k projednání a rozhodnutí, nikoliv však stav jeho domnělých nebo skutečných zájmů. Vypočtené případy jednotlivě nepřipouští žádný přezkum postížení, nýbrž fungují *zájem* nevyvratitelně. Konkrétnímu přezkumu naproti tomu podléhají zde nevypočtené případy, → níže bod 5.
3. Zákaz platí stejným způsobem a ve stejných případech pro výkon úřadu ochránce spravedlnosti, obhájce svazku, přísedícího a auditora. Také tyto osoby přinejmenším zprostředkovaně určují procesní děje, takže zákonodárce chce vyloučit z procesu také je.

4. Případy fingovaného konfliktu zájmů jsou blíže následující:
- příbuzenství (→ kán. 108) a švagrovství (→ kán. 109) v přímé linii a do čtvrtého stupně pobočné linie (např. pokud je soudce bratrancem žalobce nebo žalobkyně sestřenicí jeho manželky);
 - poručnický vztah mezi soudcem a stranou; protože neexistuje žádné církví vlastní poručnické právo, je případně zapotřebí vztáhnout státní ustanovení;
 - opatrovnický vztah mezi soudcem a stranou; také zde neexistuje žádné vlastní církevní právo;
 - úzké životní společenství; *intima vitae consuetudo* se zde nemíní je manželství, nýbrž každá forma společného života, která může vést ke společným zájmům, lhotejno zda je o ní v dotčeném řízení řeč či nikoliv;
 - nepřátelství s procesní stranou; není uvedeno měřítko, kdy je nepřátelství *magna*;
 - vyhlídka prospěchu pro soudce, pokud tedy průběhem procesu může profitovat tedy on sám, je hospodářsky zúčastněn na předmětu procesu;
 - odvracení škody; také zde je míněna hospodářská škoda, která by mohla soudci hrozit, jestliže by byla záležitost rozhodnuta nepříznivě.
5. Za katalogem § 1 stojí radikální požadavek nestrannosti soudce. Proto se nesmí výčtu důvodů rozumět ani ve smyslu konečnosti, jako by bylo soudci jen v těchto případech podjatosti zakázáno převzetí řízení, ani v takovém, že by nemohly být dány žádné jiné důvody odmítnutí. Myšlen je jen případ emocionálního spojení soudce s procesní stranou, s nímž není žádný vztah obsažený v čl. 67.
6. Odlišně od čl. 66 není přiřazena k výkonu úřadu osob jmenovaných v §§ 1 a 2 neschopnost, nýbrž toliko zákaz. Poruší-li jej a nebudou-li podle pravidel v následujících kánonech odmítnuti, je jejich jednání platné.

Čl. 68

Odmítnutí pro podjatost

§ 1. In casibus, de quibus in art. 67, nisi iudex, defensor vinculi, promotor iustitiae vel alius tribunalis administrator absterneant, pars potest eos recusare (cf. can. 1449, § 1).

§ 1. V případech uvedených v čl. 67 může strana odmítnout soudce, obhájce svazku, ochránce spravedlnosti, jestliže se nevzdal úřadu (srov. kán. 1449, § 1).

§ 2. De recusatione iudicis videt Vicarius iudicialis; si ipse recusetur, videt Episcopus Moderator (cf. can. 1449, § 2).

§ 2. O odmítnutí soudce rozhoduje soudní vikář; jestliže je sám odmítnut, rozhoduje o tom biskup moderátor (srov. kán. 1449, § 2).

§ 3. Si Episcopus sit iudex et contra eum recusatio opponatur, ipse absterneat a iudicando (can. 1449, § 3).

§ 3. Jestliže je soudcem biskup a je proti němu uplatněno odmítnutí, zdrží se soudní činnosti (kán 1449, § 3).

§ 4. Si recusatio opponatur contra defensorem vinculi, promotorem iustitiae vel alios tribunalis administratores, de hac exceptione videt praeses in tribunali collegiali vel ipse iudex, si

§ 4. Jestliže je odmítnut obhájce svazku, ochránce spravedlnosti nebo jiný soudní úředník, rozhoduje o tomto odmítnutí

unicus sit (cf. can. 1449, § 4).

předseda senátu nebo soudce, jestliže je samosoudcem (srov. kán. 1449, § 4).

§ 5. Firmo art. 67, § 1, fundata censeri nequit recusatio opposita ob actus a iudice aliove administro tribunalis legitime positos.

§ 5. Při zachování čl. 67 nelze pokládat za důvodnou námitku proti úkonům soudce nebo jiného soudního úředníka, byly-li vykonány v souladu se zákonem.

1. V případech čl. 67 nesmí soudce převzít proces, který je na mu na základě žaloby nebo přidělení podle čl. 48, § 1 přenesen. Učiní-li tak přesto, a to ve zlé víře, kdy chce sledovat svůj vlastní zájem, nebo v dobré víře, kdy si není vědom důvodu zákazu nebo mu rozumí jinak než zákonodárce, může být odmítnut. Totéž platí pro jiné případy podezření podjatosti než jsou jmenovány v čl. 67 (→ čl. 67 bod 5).
2. Odmítnutí je třeba podat ve formě námítky podle čl. 77, § 2, a to před stanovením procesní otázky, pokud v základu tkvící skutkový stav nevyšel najevo teprve poté. Námitka nebude uznána, pokud uvádí v odůvodnění jednání odmítnutého, které tento provedl správně v rámci svého úkolu (§ 5).
3. O námitce odmítnutí pro podjatost je rozhodováno na téže úrovni, a to soudním vikářem. Je-li jako podjatý odmítnut on sám, rozhoduje biskup moderátor (pojem → čl. 34).
4. Pokud je odmítnut biskup v případě, že chce sám soudit, nemá proces sám vést a rozhodnout, nýbrž – instrukce o tom výslovně nic neříká – má přenechat řízení diecéznímu soudu. O oprávněnosti návrhu na odmítnutí se vůbec nerozhoduje. Biskup má sám soudit, jen pokud nepodléhá žádnému podezření, sám se tedy vzdává své soudcovské činnosti při každé pochybnosti o korektnosti.
Biskup moderátor interdiecézního soudu není jako takový sám soudcem, nemůže být tedy také odmítnut.
5. Podle § 1 nepodléhají zákazu činnosti jen soudci, nýbrž také ostatní soudní úředníci. Směřuje-li námitka proti nim, pak rozhoduje samosoudce, v senátu předseda.
6. K dalšímu projednání námítky → čl. 70, § 1, k účinkům rozhodnutí → čl. 69 a čl. 70, § 2.

Čl. 69

Výměna osob

§ 1. Recusatione admissa, personae mutari debent, non vero iudicii gradus (can. 1450).

§ 1. Po uznání odmítnutí se musí vyměnit osoby, ne však stupeň soudu (kán. 1450).

§ 2. Quod si tribunal ob defectum aliorum administratorum causam suscipere non possit et aliud tribunal competens non habeatur, res deferatur ad Signaturam Apostolicam ut tribunal designet ad causam pertractandam.

§2. Jestliže nemohl soud přijmout záležitost kvůli nedostatku soudních úředníků, a žádný jiný příslušný soud není k dispozici, má být věc postoupena Apoštolské Signatuře, aby určila soud k projednávání záležitosti.

1. Námitka podjatosti není opravným prostředkem, nemá tedy devolutivní účinek. Záležitost zůstává u téhož stupně, toliko jsou dotčení funkcionáři nahrazeni jinými, pokud je námitce vyhověno.

2. Příslušným k nahrazení není bez dalšího ten soudce, který rozhodl o námitce. V případech čl. 68, §§ 1 a 4 (odmítnutí soudců, odmítnutí jiného soudního personálu) nahrazuje odmítnutou osobu soudní vikář; v případech čl. 68, § 2 (odmítnutí soudního vikáře) jmenuje jiného soudce biskup moderátor, v případě čl. 68, § 3 (odmítnutí biskupa jako soudce) je upraveno, že ustanovení soudce neprovádí biskup sám, nýbrž zcela se záležitosti vzdá a nechá soudnímu vikáři provést ustanovení soudce.

Čl. 70

Rozhodnutí o odmítnutí

§ 1. Quaestio de recusatione expeditissime definienda est, auditis partibus, vinculi defensore et promotore iustitiae, si iudicio intersit, neque ipsi recusati sint (cf. can. 1451, § 1).

§1. Otázku odmítnutí je nutno rozhodnout co nejrychleji po vyslechnutí stran, obhájce svazku nebo ochránce spravedlnosti, jestliže se účastní a sami nejsou odmítnutí (srov. kán. 1451, § 1).

§ 2. Actus positi a iudice antequam recusetur, validi sunt; qui autem positi sunt post propositam recusationem, rescindi debent, si pars petat intra decem dies ab admissa recusatione (can. 1451, § 2).

§2. Jednání vykonaná soudcem předtím, než byl odmítnut, jsou platná; jednání po uplatnění odmítnutí musí být zrušena, jestliže o to požádá strana do deseti dnů po uznání odmítnutí (kán. 1451, § 2).

1. Námitka podjatosti není, jak nařizuje jinak obecně čl. 76, § 1, projednávána podle pořadí podání, nýbrž je upřednostněna. To zabraňuje, aby nemohla být námitka podána k průtahům v řízení.
2. Přijetí charakterizace rozhodnutí jako *expeditissime* má zvláštní následek, že proti němu není připuštěno žádné odvolání (→ čl. 280, °5). Nekonal-li se tedy námitka podjatosti nebo brání-li se protivník námitky proti rozhodnutí o výměně, může k němu dojít jen v rámci napadení konečného rozsudku. Vlastní opravný prostředek proti rozhodnutí o námitce není dán. Řízení bude pokračovat způsobem, jaký odpovídá rozhodnutí.
3. Z čl. 261 se podává, že rozhodnutí o námitce podjatosti je soudcovským dekretem. Je třeba je odlišovat od nahrazení osoby, které je opatřením soudní správy (→ čl. 69 bod 2).
4. § 2 prohlašuje procesní jednání, která soudce provedl před námitkou podjatosti, jako bez dalšího platná. Konal-li po vznesení námitky ještě procesní úkony, má strana na výběr, zda v desetidenní lhůtě požaduje jejich zrušení nebo je nechá projít.

Jako na strany je zde nahlíženo podle čl. 59, °2 také na ochránce spravedlnosti a obhájce svazku.

Podle čl. 77, § 2 může být předložena námitky podjatosti jen před stanovením předmětu sporu, pokud ji odůvodňující skutečnosti nevyšly najevo teprve poté. Tím je omezen počet soudcovských jednání, které může provést odmítnutý.

5. Chyby, které by mohly mít za následek neplatnost rozsudku, mohou být podle čl. 77, § 1 uplatněny v každé době.

Čl. 71

Zásada oficiality

§ 1. Causa nullitatis matrimonii legitime introducta, iudex procedere potest et debet non tantum ad instantiam partium sed etiam ex officio (cf. can. 1452, § 1).

§ 1. Po zákonném zahájení řízení ve věci neplatnosti manželství může soudce jednat v záležitosti, a musí tak činit nejen na návrh stran, nýbrž také z úřední povinnosti (srov. kán. 1452, § 1).

§ 2. Ideo iudex partium negligentiam in probationibus afferendis vel in exceptionibus opponendis supplere potest et debet, quoties id necessarium censeat ad vitandam iniustam sententiam, firmis praescriptis art. 239 (cf. can. 1452, § 2).

§2. Proto může a musí soudce doplnit zanedbání stran v poskytování důkazů nebo uplatňování námitek, kdykoliv to považuje za nutné k zabránění vážně nespravedlivému rozsudku při zachování čl. 239 (srov. kán. 1452, § 2).

1. § 1 obsahuje formulace podle popisu chodu řízení, a sice ve druhé větě o úřední činnosti v záležitostech veřejného dobra a spásy duší. Chodem procesu je spuštění a zachování procesu, tato činnost, kterou řadí jednotlivé procesní kroky nebo která dává straně příležitost učinit z její strany takové kroky.

Žaloba strany je přitom vždy předpokladem soudcovské činnosti; návrhy stran jsou konečně směrodatné pro předmět soudcovského rozhodnutí.

2. Co je v civilním procesu označeno za zásadu projednací a zásadu vyšetřovací, se týká rozdělení úloh v dokazování a je v kanonickém právu známá pod pojmy maxima stran a maxima oficiality. Pro maximu oficiality se také používá pojem zásada úředního zjišťování.

V řízení veřejného dobra a spásy duší, k nimž patří řízení o neplatnost manželství, platí maxima oficiality pro dokazování s výhradou nezbytné aktivity stran.

3. Maxima oficiality je v § 2 přiřazena subsidiárně k iniciativě stran. Soudce však nesmí strany předbíhat. Povinnost k pravdě v řízení o neplatnost manželství vyžaduje však od soudce plnou pozornost pro to, co je pro rozhodnutí v řízení možné a nutné.

To znamená, že je soudci svěřeno optimalizovat nalézání pravdy jeho důkazními nařízeními a vyrovnávat liknavost stran při vznášení námitek. Soudce musí sám učinit předpoklady k tomu, aby mohl rozhodnout o projednávané žalobě s morální jistotou podle čl. 247. Nesmí se odvolat na pravidlo důkazního břemene podle čl. 156, § 1, aby žalobu poté, co žalobce nepředložil dostatečný důkazní materiál, odmítnul podle čl. 247, § 5.

Čl. 72

Zásada rychlosti

Iudices et tribunalia curent ut quam primum, salva iustitia, causae omnes terminentur, utque in tribunali prima instantiae ultra annum ne protrahantur, in tribunali vero secundae instantiae, ultra sex menses (can. 1453).

Soudcové a senáty dbají, aby všechny záležitosti byly při zachování spravedlnosti co nejdříve ukončeny a aby se u soudu prvního stupně věci neprotahovaly přes jeden rok a u soudu druhého stupně přes šest měsíců (kán. 1453).

1. Článek nechce opisovat v první linii subjektivní právo procesních stran, nýbrž chce uložit povinnost těm, kteří mají vliv na trvání řízení, to jsou organizační

činníci soudu a ti, kteří spolupracují na soudním rozhodování. Mají se starat o to, aby netrvalo řízení v prvním stupni déle než rok a ve druhém stupni déle než půl roku. Pro časté překračování tohoto normativu času jsou rozličné důvody (→ níže body 2-7).

2. Nejdříve jsou osloveni páni soudu – biskup pro diecézní soud, zúčastnění biskupové pro interdiecézní soud, biskupská konference pro některý z jí zřízených soudů –, kteří se mají starat o to, aby personální a materiální vybavení soudu odpovídalo nápadu práce. Jen pokud je ustanoven nezbytný počet soudců, obhájců svazku, ochránců spravedlnosti a jiných úředníků je možná plynulá právní ochrana. Zastaralé technické vybavení může zbytečně bránit v pracovním postupu.

Protože ohledně kvalifikovaného personálu, který má potřebný akademický stupeň, je sotva volná nabídka, a k tomu ještě musí být většina soudců duchovními, náleží pánům soudu také péče o vzdělání odborníků (→ čl. 33, °1).

3. Všichni soudní úředníci jsou povoláni k tomu, aby svoji práci vyřizovali plynule, pečlivě ji plánovali, obsluhovali nabízené pomocné prostředky, „neposunovali řízení po dlouhé lavici“ nebo prostě nechali ležet. Přísné termínování, pokud nejde k tíži spravedlnosti, může přispět k racionalizaci řízení.
4. Musí jen vždy mít na vědomí odstranitelné příčiny možných nadměrných délek procesu v jednotlivých případech a pokoušet se je vyloučit. První pramen průtahů spočívá ve struktuře současného soudního personálu. Jen málo úředníků je ustanoveno do služby soudce jako do hlavního úřadu. Často je jim jinými úkoly a nesladěnými dovolenými bráněno v konání sborových soudcovských jednáních. Zde by mohlo event. odpomoci zavedení soudních prázdnin. Vysoký počet soudců jsou důchodci, jimž může být připisována jen nepatrná míra práce a od nichž se nesmí očekávat rychlé vyřizování řízení. Odpomocí by zde bylo možné stanovení většího počtu úředníků v hlavní službě, především vyčerpáním většího počtu kontingentu laických soudců, kteří jsou nasaditelní podle čl. 43, § 2. K tomu může být soudci citelně odbřemeněno auditory (čl. 50, § 2) v hlavní službě.
5. Druhou oblastí možných průtahů je vnitřní průběh soudního řízení. Musí být zabráněno zbytečným pohybům akt, třeba mezi předsedou, auditorem a obhájcem svazku, např. pro jednotlivé předložení každého stávajícího protokolu o výsledku. Také není smysluplné upnout písarské síly k vyhotovování standardizovaných dekretů, pokud může být postup vyřízen s pomocí formulářů a ručně psaných doplňků.
6. Průtahy mohou také způsobit jednání stran, jestliže neusilují rychle o přehled důkazních požadavků nebo vyžadují dlouhé lhůty. Zdržovací reakce žalované strany, která se nechce nechat vyslechnout, vede mnohdy ke ztrátě času.
7. Především stádium dokazování často působí velké čekací doby. Často musí být dány pověření k výsledku „mimo dům“, např. farářům, jejichž chronické pracovní přetížení ovlivňuje negativně dobu a kvalitu vyřízení. Odpor svědků, k jehož překonání není dán soudci do ruky žádný prostředek, se projevuje v trvání řízení. Je zde třeba uvážit dvě věci: Pro vnější výsledky se může raději žádat častěji méně osob (také neduchovní osoby jsou k tomu připuštěny, → čl. 51), než mnohé jen zřídka. Zběhlost s tímto úkolem vede k rychlejšímu a lepšímu vyřízení. Může se k tomu proškolit omezený okruh osob. Na druhou stranu musí soudce dávat pozor na to, aby nebyly navrhovány zbytečné důkazy, aby se nemuselo čekat na svědky,

kteří by již dalece nebyli nezbytní. Není přitom snad pomýšleno na lehkovážnost při získávání soudcovské jistoty (→ čl. 247, § 1), spíše však na potlačení malomyslnosti a skrupulozity.

8. Není ovšem plédováno jen za bystré a racionální vedení procesu, nýbrž také je třeba uvážit, že rychlost nesmí nastoupit na místo důkladnosti. Normativ času čl. 72 platí jen s výhradou, že nebude opomenuta (materiální) spravedlnost. Ovšem plynulý vývoj řízení je také příkazem spravedlnosti vůči stranám.
9. Kodex neuvádí, co mohu činit strany, pokud jsou překročeny normativy času. V úvahu přichází stížnost k soudnímu vikáři jako vedoucímu soudní správy, k biskupu moderátorovi (pojem → čl. 34) nebo k Apoštolské Signatuře jako nadřízeného úřadu soudního dohledu (kán. 1445, § 3, ^o1).

Čl. 73

Povinnost zachovávat tajemství

§ 1. Iudices aliique tribunalis ministri et adiutores tenentur ad secretum officii servandum (cf. can. 1455, § 1).

§ 1. Zachováním úředního tajemství jsou vázáni soudci a jiní soudní úředníci (srov. kán. 1455, § 1).

§ 2. Speciali ratione iudices tenentur ad secretum servandum de discussione quae inter eos in tribunali collegiali ante ferendam sententiam habetur, tum etiam de variis suffragiis et opinionibus ibidem prolatis, firmo praescripto art. 248, § 4 (cf. can. 1455, § 2).

§ 2. Ze zvláštního důvodu jsou vázáni zachováním tajemství soudci senátu o poradě mezi sebou před vynesemím rozsudku a také o hlasování a názorech tam projevených, při zachování čl. 248, § 4 (srov. kán. 1455, § 2).

§ 3. Quoties natura causae vel probationum talis sit ut ex actorum vel probationum evulgatione aliorum fama periclitetur, vel praebeatur ansa dissidiis, aut scandalum aliudve id genus incommodum oritur, iudex poterit testes, peritos, partes earumque advocatos vel procuratores peculiari iureiurando vel, si casus ferat, saltem promissione astringere ad secretum servandum, salvis artt. 159, 229-230 (cf. can. 1455, § 3).

§ 3. Jestliže záležitost nebo důkaz jsou takové povahy, že ze zveřejnění akt nebo důkazů by byla ohrožena pověst druhých nebo by to bylo důvodem k roztržkám nebo by vzniklo pohoršení nebo jiná nesnáze, může soudce přísahou, eventuálně alespoň příslibem, zavázat k zachování tajemství svědky, znalce, strany a jejich advokáty a prokurátory, při zachování čl. 159, čl. 229 – čl. 230 (srov. kán. 1455, § 3).

1. Článek pojednává o třech různých povinnostech mlčenlivosti:
 - úřední mlčenlivost soudních úředníků obecně (§ 1, → níže bod 2);
 - tajemství zasedání senátu (§ 2, → níže bod 3);
 - mlčenlivost účastníků řízení (§ 3, → níže body 4-7).
2. Ke svědomitému vedení úřadu, které musí příslibit soudní úředníci podle čl. 35, § 1, patří také zachovávání úřední mlčenlivosti. *Adiutores* jsou zde míněni všichni zaměstnanci soudu, kteří nejsou soudci.

V řízení o neplatnost manželství je úřední mlčenlivost žádána tak dalece, nakolik by předání informací z řízení mohlo způsobit újmu stranám. To není neškodná klauzule, protože znejišťuje ohledně rozsahu povinnosti mlčenlivosti. Porušení

úřední mlčenlivosti je zločinem (podle čl. 75, § 1); kdo postaví úvahu v tom smyslu, že jeho vyjádření nepřináší žádnou újmu stranám a že proto nemusí mlčet, pohybuje se ve stálém riziku špatného odhadů následků svého jednání. Proto je radno zacházet s povinností mlčenlivosti jen přísně.

3. Tajemství zasedání podle § 2, úřední mlčenlivost o votech a souhlasném postoji soudci v zasedání senátu o rozsudku, neváže jen samotné soudce, nýbrž ostatní osoby, které získali poznatky, jako notář, který protokoloval výsledek hlasování. Tajemství zasedání nesnáší žádné omezení s výjimkou možností poskytnutou přehlasovanému soudci v čl. 248, § 4 nechat zaslat odvolacímu soudu své votum odlišné od tenoru rozsudku. Ale také v tomto rámci podléhají povinnosti mlčenlivosti úředníci soudů obou stupňů.
4. Řízení o neplatnost manželství má sloužit objasnění osobního stavu, nemá však způsobit nové problémy. § 3 dává soudci možnost uložit účastníkům procesu povinnost mlčenlivosti k zabránění škodlivých následků řízení. Povinnost mlčenlivosti zajišťuje soudu prostor k vypátrání pravdy bez ohledu na následné účinky jako třeba na dobrou pověst zúčastněných. Jinak by musel soud eventuelně dokazování omezit k tíži spravedlnosti rozsudku. Povinnost mlčenlivosti může být také uložena pod přísahou (→ 167, § 3).
5. Povinnost mlčenlivosti uložená podle § 3 může zahrnovat trvání procesu, pokud slouží především nerušenému průběhu řízení, např. k zabránění ovlivňování doposud nevyslechnutých svědků. Může také platit jednou provždy, jsou-li vážné obavy, že by mohly informace z řízení přivodit škody.
6. Povinnost mlčenlivosti podle § 3 je ukládána soudcem. Pojem je zde použit v širším smyslu. Oprávněn je v konkrétním případě senát, jeho předseda, samosoudce, auditor, vyslychající soudce.
7. Povinnost mlčenlivosti stojí zčásti v protikladu k veřejnosti soudního řízení, ovládající civilní proces. Důvod k tomu není v tom, že by se muselo církevní řízení bát světla veřejnosti, protože by snad nebylo vyvíjeno korektně. Spíše souvisí zásadně neveřejné provádění kanonického řízení o neplatnost manželství s jeho předmětem: Začasté jsou dotčeny skutkové okolnosti, které se dotýkají také vnitřního oboru lidí, jejich religiozní existence a jejich svědomí. Právě v řízení o neplatnost manželství chce často nalezení pravdy sdělení skutkových okolnosti, které jsou soukromé povahy. V manželských záležitostech jsou často projednávány věci, které překračují rovinu bezvýhradně sdělitelného každému, které by také v civilním procesu namnoze ospravedlňovaly vyloučení veřejnosti. V řízení o neplatnost manželství navíc povinnost mlčenlivosti každé strany pro tu druhou znamená možnost, aby svobodně a bezvýhradně vypovídala o vlastních prožitcích a také reprodukovala vlastní úvahy, na nichž může záležet na základě konsensuálního principu kanonického práva pro platnost manželství.
8. Povinnosti mlčenlivosti jmenované v čl. 73 nechávají nedotčeným práva na nahlédnutí do spisu, která jsou jmenována v čl. 159 a čl. 229-230.

Čl. 74

Zákaz přijímání darů

Iudex et omnes tribunalis administri, occasione agendi iudicii, dona quaevis acceptare prohibentur (can. 1456). Soudcům a všem soudním úředníkům je zakázáno přijímat jakékoliv dary z důvodu soudní činnosti (kán. 1456).

1. Kán. 1386 hrozí trestem tomu, kdo něco daruje nebo slíbí, aby způsobil neoprávněné jednání nebo opomenutí osoby při výkonu církevní služby, rovněž tak osobě, která takový dar nebo příslib přijme. Čl. 74 přesahuje jeho oblast použití: Zakázáno je každé přijetí daru uskutečněné z důvodu služby, také pokud tím není zamýšleno ovlivňování k neoprávněnému jednání. Tím má být odvráceno podezření soudního personálu, že připouští působení z vnějšku na vlastní činnost a eventuelně nechává uplácením ovlivňovat správu spravedlnosti.
2. Osloveným okruhem osob jsou jmenováni soudci a všichni úředníci soudu. Z přirozenosti věci mohou být míněni jen takoví, kteří se zabývají úlohou soudcovství co do obsahu, tedy mohli by mít vůbec vliv na chod a výsledek řízení. K tomu patří i písarská síla, která by mohla být dary podnícena k tomu, aby upřednostnila práci v určité záležitosti, aby ji tak rychleji přivedla k rozsudku.

Čl. 75

Porušení úřední povinnosti

§ 1. Iudices aliique tribunalis ministri et adiutores qui contra sibi commissum officium deliquerint, puniantur ad normam iuris (cf. can. 1386; 1389; 1391; 1457; 1470, § 2). § 1. Soudci, jiní soudní úředníci a pomocníci, kteří se proviní proti jim svěřenému úřadu, musí být spravedlivě potrestáni (srov. kán. 1386; 1389; 1391; 1457; 1470, § 2).

§ 2. Ubi recta iustitiae administratio ob negligentiam, imperitiam, vel abusus impediatur, Episcopus Moderator tribunalis vel coetus Episcoporum mediis aptis adhibitis provideant, non exclusa, si casus ferat, amotione ab officio. § 2. Kde výkonu spravedlnosti překáží nedbalost, nekompetentnost nebo zneužívání, musí to biskup moderátor soudu, nebo shromáždění biskupů, vyřešit vhodnými prostředky, bez výjimky zbavení úřadu, je-li potřeba.

§ 3. Quicumque illegitime actu iuridico, immo quovis alio actu dolo vel culpa posito, alteri damnum infert, obligatione tenetur damnum reparandi (can. 128). § 3. Každý, kdo právním nebo jiným jednáním úmyslně nebo z nedbalosti nezákonně způsobí škodu, je povinen ji nahradit (kán. 128).

1. Čl. 75 jmenuje skutkové podstaty zločinů, které nejsou uvedeny ve zvláštní části trestního práva (kán. 1364-1399). Vzdor „odsunu“ se jedná o opravdové trestněprávní normy.
2. Uvedených deliktů se mohou dopustit soudci (§ 1), ale také zaměstnanci soudu (ochránce spravedlnosti, obhájce svazku, auditor, notář, atd.) stejně jako „pomocníci“. Zde jsou míněny osoby pověřené v jednotlivém případě jako vyslychající soudce nebo posel, § 2.
3. Zločinu se podle kán. 1386 dopouští, „kdo cokoliv dá nebo příslibí, aby někdo, kdo koná v církvi službu, něco nezákonně udělal nebo opomenul,...; rovněž ten, kdo ty dary nebo přísliby přijme.“

4. Zločinu se podle kán. 1389, § 1 dopouští, „kdo zneužil církevní moci nebo služby.“ Podle kán. 1389, § 2 má být spravedlivým trestem potrestán, „kdo ze zaviněné nedbalosti nezákonně konal nebo opomenul úkon církevní moci nebo služby nebo úkolu ke škodě jiné osoby.“
5. Zločinu se podle kán. 1391 dopouští, kdo vyrobí veřejnou církevní listinu s falešným obsahem, kdo pravou listinu změni, zničí nebo zatají, nebo použije padělanou nebo změněnou listinu; rovněž kdo použije neveřejnou padělanou nebo změněnou listinu a kdo ve veřejné falešné listině potvrdí něco nesprávného.
6. Zločinem podle kán. 1457, § 1 je odmítnutí konat spravedlnost při jisté příslušnosti. Skutková podstata je postavena tak, že nepostačuje podceňování příslušnosti pochybné nebo nikoliv ihned poznatelné. Není tedy stavěno na tom, zda soudce o své příslušnosti věděl, nýbrž na tom, zda ji v každém případě musel poznat. On má důkazní břemeno pro důvody, které vyvracejí jeho provinění, jako např. skutečná neznalost fakt odůvodňujících příslušnost.
7. Zločinem podle kán. 1457, § 1 je přijetí záležitosti k projednání nebo rozhodnutí bez odůvodněné příslušnosti. Podle znění zákona je zločin dokonán, když soudce vynesl rozsudek, takže pachatel při dobrovolném upuštění od činu – prohlásí třeba podle čl. 79 svoji nepříslušnost předtím, než proces dospěje do rozsudečného stádia – zůstává beztrestný. (Trestní právo nezná trestnost při dobrovolném upuštění od činu kromě pohoršení, *grave damnum vel periculum*, → kán. 1328, § 2).

Tento mírný obsah skutkové podstaty odpovídá tomu, že čl. 79 zavazuje soudce ke zastavení činnosti, pokud se sezná absolutně nepříslušným, a že relativně nepříslušné soudcovské jednání je platné (čl. 78, § 2). Proto je trestné jen provádění procesu vzdor předem známé nepříslušnosti.

8. Trestné je porušení zákonné povinnosti mlčenlivosti (čl. 73, §§ 1-2). To platí především pro tajemství zasedání, které je v tam představovaném rámci absolutní, ale také pro povinnost mlčenlivosti k ochraně stran před újmou (čl. 73, § 3).
9. Trestné je podle kán. 1457, § 1 poškozování procesních stran. Jako skutkový děj přichází v úvahu oblast soudcovských úloh, především překrucování práva, ale také každé protiprávní jednání, které škodí právnímu zájmu stran. V úvahu přichází provedení neplatných nebo nespravedlivých procesních úkonů; to jsou ty, které mohou vést k poškozování stran, podřazené generální klauzuli kán. 1457, § 1.
10. Posledně uvedená skutková podstata (→ výše bod 7) a porušení úřední povinnosti podle kán. 1389, § 2 (→ výše bod 4) jsou trestné také při nedbalosti. Ostatní skutkové podstaty vyžadují úmysl (→ kán. 1321, § 2).
11. Ke kanonickým trestům → kánn 1331-1340.
12. Pod prahem trestnosti je vadné chování, které má odstranit příslušná autorita soudu: nedbalost, tedy nedostatečná snaha o korektní a spolehlivou práci; neznalost, tedy chybějící vědomosti u úředníka ke správnému vyřízení jemu určených úloh; zneužití, tedy užití daných možností v procesu k jednání v rozporu s povinnostmi. Příslušná autorita soudu, která se má o takové nepřístojnosti postarat, je biskup moderátor (→ čl. 24, § 2) nebo u interdiecézního soudu okruh biskupů, který podle čl. 26 vykonává správu soudu. Příslušný předpis ve vztahu k advokátům a prokurátorům se nachází v čl. 111, § 2.

13. § 3 stanoví výslovně povinnost k odškodnění, pokud úředník soudu způsobil nějaké osobě úmyslně nebo z nedbalosti škodu. Tím je trestnost takového jednání podle kán. 1457, § doplněna o povinnost majetkového vyrovnání. Blíže k předpokladům odškodnění → MK 128.

Caput II

Kapitola II.

DE ORDINE COGNITIONUM

POŘADÍ PROJEDNÁNÍ ZÁLEŽITOSTÍ

Čl. 76

Princip posloupnosti

§ 1. Causae cognoscendae sunt eo ordine quo fuerunt propositae et in albo inscriptae (cf. can. 1458).

§ 1. Záležitosti je nutno projednat v tom pořadí, jak byly předloženy a zapsány do knih (srov. kán. 1458).

§ 2. Si autem aliqua causa celerem prae ceteris expeditionem exigat, id peculiari decreto, rationibus suffulto, statuendum est (cf. can. 1458).

§ 2. Pokud však některá záležitost vyžaduje urychlené projednání před ostatními, je to nutno stanovit zvláštním dekretem s uvedením důvodů (srov. kán. 1458).

1. Princip posloupnosti slouží ke garantování rovnosti práv všech těch, kteří u soudu podávají návrhy nebo žaloby. Tím není vyloučena možnost, aby se jednotlivým záležitostem mohlo poskytnout přednostní zpracování. Musí k tomu však být prokazatelné důvody, které jsou uvedeny v dekretu.

Takový dekret vydá soudce, kterému je řízení přiděleno; při jednotlivém přidělení mimo turnus (→ čl. 48, § 2) vydá odpovídající rozhodnutí soudní vikář nebo biskup moderátor.

2. Přednostní zpracování může být v záležitostech neplatnosti manželství nařízeno především pokud již snad nebudou déle k dispozici svědci pro dokazování, např. kvůli nebezpečnému onemocnění nebo také kvůli stěhování do jiného světadílu.
3. Čl. 76 vyžaduje *cognitio* podle posloupnosti nápadu. Protože je tento termín překládán jako „rozhodnutí“, je takto postavený princip již teoreticky neudržitelný. Bylo by vyžadováno, aby řízení zralá k rozhodnutí nesměla být ukončena předtím, než budou rovněž zralá k rozhodnutí dříve zahájené spory.

Jednotlivá řízení nemohou být vyřizována po sobě, nýbrž musí být zpracovávány vedle sebe. Termínování jednotlivých procesních kroků nezávisí jen na teoretických kritériích posloupnosti, nýbrž také na pracovním vytížení procesně zúčastněných soudních úředníků stejně jako na spolupůsobení stran, svědků, atd.

Čl. 77

Podávání námitek

§ 1. Vitia, quibus sententiae nullitas haberi potest, in quolibet iudicii statu vel gradu excipi possunt itemque a iudice ex officio declarari (can. 1459, § 1).

§ 1. Vady, které mohou způsobit neplatnost rozsudku, je možno namítnout v kterémkoliv stavu nebo stupni řízení a rovněž soudce je může prohlásit z úřední povinnosti (kán. 1459, § 1).